

INHOUD

Salsa! groet u!	1
Colofon en praktische informatie	2
Achter de schermen van het stadsarchief: interview met Rebecca Gysen	3
In memoriam professor Raymond Van Uytven (1933-2018)	4
De Blijde Inkomsten van de Brabantse hertogen	6
Uitgelicht: Foto's in de kijker	8

Salsa! groet u!

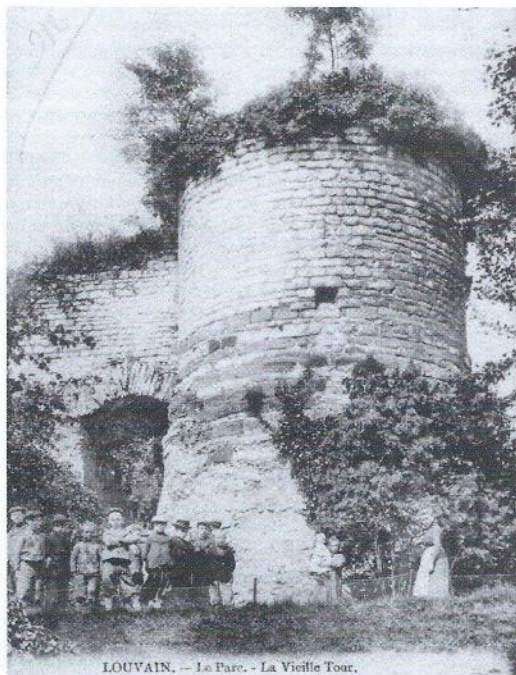
Het jaar 2018 heeft de poorten gesloten en 2019 heeft zich met veel enthousiasme aangekondigd. 2019: een jaar met veel nieuws en nieuwigheden... Een nieuw stadsbestuur, nieuwe gezichten in het stadsarchief... en uiteraard nieuwe activiteiten!

Eind 2018 mochten we reeds het nieuwe diensthoofd van het stadsarchief verwelkomen: mevrouw Rebecca Gysen. Zij zal zich verderop in deze nieuwsbrief uitgebreid voorstellen in de nieuwe rubriek 'Achter de schermen van het stadsarchief'. Later dit jaar willen we in deze rubriek ook andere bekende en minder bekende gezichten van het stadsarchief aan het woord laten. Met Hadewijch Masure verwelkomen we tevens een nieuwe coördinator voor het Itinera Nova-project. We wensen haar veel succes toe met deze nieuwe uitdaging, alsook een fijne samenwerking met de gemotiveerde groep vrijwilligers die begin februari de kaap van maar liefst 50.000 getranscribeerde akten heeft bereikt! Dankzij de inzet van de vrijwilligers zijn ondertussen ook al honderd stadsrekeningen uit de veertiende en de vijftiende eeuw gedigitaliseerd en raadpleegbaar gemaakt op www.itineranova.be.

Qua activiteiten maken we jullie graag warm voor de **stadswandeling** die Salsa! op **14 april 2019** organiseert in samenwerking met het Leuvens Historisch Genootschap. Onder de deskundige leiding van archeologe Sonia Busselen zullen we de eerste ringmuur van Leuven verkennen (ca. 3 km) en deelgenoot worden van de recentste archeologische bevindingen. De wandeling start om 14u00 aan de ingang van het stadspark aan de Tiensestraat en zal ongeveer twee uur duren. Inschrijven en reserveren kan via het stadsarchief (tel. 016/30.08.69 of archieff@leuven.be) of via LHG@telenet.be. Voor verdere informatie kan u ook steeds terecht op onze website www.salsa-archieff.be. Deelname aan de wandeling kost 5 euro voor niet-leden en is gratis voor leden. Een echte aanrader!

Dit jaar kijken we ook uit naar twee nieuwe publicaties. Het redactieteam van Salsa! bereidt met veel aandacht een uitgave voor waarin verschillende facetten van de Leuvense geschiedenis belicht worden doortientallen auteurs. Religie, politiek, onderwijs, economie, sociale zorg, kunst en cultuur... het komt allemaal aan bod in deze speciale *Vensters op Leuven*-uitgave. Eveneens in de pijplijn zit een cahier over de historische Bulenswijk en de Muurkruidstraat dat een bijzonder licht werpt op de totstandkoming van beide arbeiderswijken en de sociale woningbouw in Leuven op het einde van de negentiende eeuw.

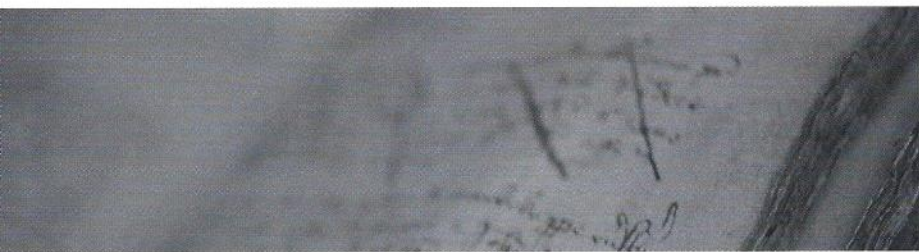
Bij de aanvang van het nieuwe kalenderjaar neem ik eveneens de gelegenheid te baat om enkele administratieve puntjes extra in de verf te zetten. We zijn verheugd dat al een heel aantal leden hun **lidmaatschap** vlot verlengd hebben. Voor zij die het nog niet gedaan hebben: tot en met de eerste archiefbrunch (2 maart 2019) is je lidmaatschap van 2018 nog geldig, nadien vervalt dit. Met

Blijf via onze website www.salsa-archieff.be op de hoogte van alle activiteiten van SALSA! en volg het laatste nieuws over het stadsarchief via de facebookpagina www.facebook.com/stadsarchiefleuven

SALSA! vzw

Samen Actief voor het Leuvens StadsArchief
SALSA! Nieuwsbrief is een driemaandelijks nieuwsbrief, uitgegeven door SALSA! vzw, de Vriendenkring van het Leuvens Stadsarchief. Het abonnement is inbegrepen in de lidmaatschapsbijdrage voor de vzw.

een overschrijving van 20 euro (gewoon lid) of 40 euro (steunend lid) op het rekeningnummer BE93 0682 4207 7267 hernieuw je je lidmaatschap en blijft je nieuwsbrief vlotjes in de bus vallen. Sedert 2018 is het lidmaatschap individueel, de bijdrage voor het lidgeld geldt dus per persoon. Vermeldt bij de overschrijving je naam en het mailadres waarop we je – indien nodig – kunnen bereiken.

Een ander belangrijk punt betreft de **inschrijvingsprocedure voor de archiefbrunches**, die vanaf dit jaar **gewijzigd** is. Zoals steeds verlopen de inschrijvingen via het stadsarchief (archief@leuven.be of 016/30.08.69), maar de betalingen gebeuren voortaan enkel aan de kassa op de brunch zelf – en dus niet via het rekeningnummer van Salsa!.

Graag had ik ook nogmaals de website van Salsa! in de spotlights gezet. Dankzij de voortdurende inspanningen van Salsa-bestuurslid Fernand Bertrand kan je steeds de agenda en de laatste berichten terugvinden op www.salsa-archief.be. Ook de nieuwsbrieven van de afgelopen jaren kan je erop consulteren. Voor vragen, opmerkingen of suggesties kan je ons via de contactmodule op de website makkelijk bereiken.

Hopelijk tot weldra op één van onze activiteiten,

Michel De Witte, voorzitter Salsa!

COLOFON

Redactie | Gilbert Huybens, Gustaaf Janssens,
Valerie Vrancken (eindredactie)
Redactieadres | Stadsarchief Leuven
Verantwoordelijke uitgever | Michel De Witte,
Papenstraat 21, 3350 Neerlinter
Beeldmateriaal | Stadsarchief Leuven, Jules
Audiens, Noordbrabants Historisch Museum,
Davidsfonds
Druk | Drukkerij De Bie, Duffel
Vormgeving | Atelier A, Annelies Belemans,
www.atelierannelies.be

PRAKTISCHE INFORMATIE SALSA! VZW

website | www.salsa-archief.be
e-mail | salsaarchief@gmail.com
adres | Stadsarchief Leuven
Rijschoolstraat 4/001, 3000 Leuven
Bestuursleden | Michel De Witte (voorzitter en
penningmeester), Hendrik Ollivier (secretaris),
Jules Audiens, Fernand Bertrand, Jaak Brepoels,
Koen Dobbelaere, Carine Vanderwegen, Valerie
Vrancken
Erevoorzitter | Gustaaf Janssens

Lid worden ? U kan lid worden van SALSA! vzw door overschrijving van €20 (voor gewone leden) of €40 (voor steunende leden) op volgend rekeningnr.: IBAN BE93 068-2420772-67. Dit lidgeld omvat de driemaandelijksse nieuwsbrief, mogelijkheid tot aankopen van de eigen publicaties met korting en gratis toegang tot de activiteiten van de vriendenkring.

Stadsarchief Leuven
Rijschoolstraat 4/001, 3000 Leuven
Tel. 016/30 08 69 - Fax 016 23 40 06
archief@leuven.be
De leeszaal is open op dinsdag, woensdag en vrijdag
van 9u tot 13u en op donderdag van 9u tot 19u.

ISSN: 2593-6212

Achter de schermen van het stadsarchief: interview met Rebecca Gysen

In de rubriek 'Achter de schermen' stellen we u graag voor aan bekende en minder bekende gezichten die zich dagelijks inzetten voor de goede werking van het stadsarchief. Voor deze nieuwsbrief interviewden we Rebecca Gysen, licencie in de moderne geschiedenis en de documentatiewetenschappen en sinds november 2018 diensthoofd van het stadsarchief.

Kunt u kort uitleggen wat uw functie precies inhoudt?

Als diensthoofd leid ik het stadsarchief en ben ik verantwoordelijk voor de langetermijnvisie en doelstellingen en de inbedding daarvan in het erfgoed- en het bredere cultuurbeleid van de stad Leuven. Ik organiseer en coördineer de beleidsuitvoering. Ik ben verantwoordelijk voor de interne organisatie, de dienstverlening en de financiën. Het aansturen en begeleiden van het team behoort uiteraard ook tot mijn functie. Tot slot sta ik ook in voor interne en externe relaties en uitstraling van het archief in Leuven, de regio en Vlaanderen. Ik ben een historica, maar geen archivaris. Het echte archiveriswerk en de projectwerking laat ik over aan de archivariissen en de rest van het team.

Hoe ziet een standaard werkdag er uit?

Dat varieert eigenlijk nogal. Dagelijks heb ik wel meerdere vergaderingen met teamleden, collega's of partners. Daarnaast zit ik toch ook gewoon veel achter mijn computer. Telefoneren, mailen en dossiers schrijven nemen veel van mijn tijd in beslag. Occasioneel ga ik op werkbezoek, geef ik een presentatie of een rondleiding.

Wat is uw vroegste herinnering aan het stadsarchief?

Als studente geschiedenis volgde ik in mijn tweede jaar een seminarie bij professor Van Buyten. Mijn opdracht bestond eruit het wijkboek van de Naamsestraat uit 1719, dat wordt bewaard in het stadsarchief, door te nemen en de mogelijkheden en moeilijkheden van deze bron te beschrijven. Het stadsarchief zat toen nog op de zolder van het stadhuis. In mijn herinnering kon je gewoon tussen de rekken lopen en in de archiefdozen snuisteren. Het had wel iets, maar het archief werd er uiteraard niet volgens de hedendaagse norm bewaard.

Hoe en wanneer hebt u uw passie voor geschiedenis en archieven ontdekt?

Ik ben opgegroeid tussen boeken, veel literatuur maar ook heel erg veel geschiedenis. Mijn vader heeft veel passies en geschiedenis is er daar een van. Hij verdiept zich zowel in globale thema's als in de Leuvense geschiedenis. Onbewust zal ik dat mee gekregen hebben. Toen ik besliste om geschiedenis te gaan studeren waren ze thuis erg in hun nopjes. Archiven leerde ik pas kennen als student geschiedenis aan de KU Leuven. In het kader van scripties en opdrachten bezocht ik verschillende openbare, private en familiearchiven. Zo'n archiefomgeving had voor mij altijd iets fascinerend en mysterieus. Al moet ik ook toegeven dat het niet mijn natuurlijke habitat is. Ik ben heel erg graag onder mensen en praat graag. Daarom dat werken bij de erfgoedcel vlak na mijn studies zo fantastisch was. Ook in mijn huidige functie wil ik de blik zoveel mogelijk naar buiten richten en samenwerkingen aangaan met allerhande mensen en partners.

Hoe bent u bij de stad Leuven als werkgever terecht gekomen?

Toen ik na mijn studies ging solliciteren stootte ik op de vacature van erfgoedcoördinator bij de stad Leuven. Ik wist eigenlijk niet eens echt goed wat die job inhield, maar ik heb mee gedaan aan dat examen. In augustus 2002 mocht ik als coördinator bij de erfgoedcel starten. Enkel in Gent, Antwerpen en Brugge was er al een erfgoedcel. Ik bouwde samen met mijn collega deze werking van niets uit tot het aanspreekpunt voor de Leuvense cultureel-erfgoedsector. Nooit gedacht dat ik er na zestien jaar nog steeds zou zijn, maar ik kon er zo veel in kwijt dat ik ben gebleven.

Welk archiefstuk of -bestand uit het stadsarchief ligt u bijzonder nauw aan het hart?

Net zoals velen vind ik de stadskroniek van Willem Boonen fantastisch. Het is een unieke bron die prachtig is geïllustreerd. De kroniek behoort tot onze topstukken en staat ook op de topstukkenlijst van Vlaanderen. Maar eigenlijk moet je me deze vraag binnen een jaar nog eens stellen, allicht antwoord ik dan toch iets volledig anders.

Is er nog een boodschap die u wilt meegeven aan onze leden?

Ik vind het fantastisch dat onze vriendenkring bloeit en dat meer dan tweehonderd leden onze werking van zo nabij willen ondersteunen. Ik beschouw de leden van SALSA!, samen met de vrijwilligers, als de twee belangrijkste erfgoedgemeenschappen rond het archief. Het is mijn ambitie om deze erfgoedgemeenschappen de volgende jaren ook meer bij het beleid van het stadsarchief te betrekken. 2019 is weliswaar een overgangsjaar. Het vraagt toch echt wel wat tijd om de hele werking ten gronde te leren kennen.

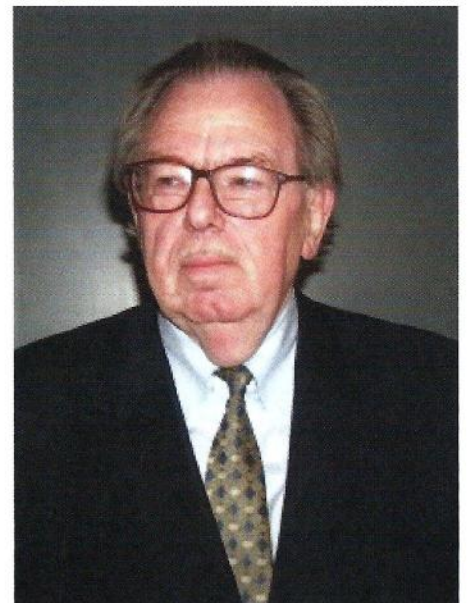
In memoriam professor Raymond Van Uytven (1933-2018)

Eind vorig jaar kwam het droeve nieuws dat Raymond Van Uytven was overleden. Hij zou op 1 februari 2019 de gezegende leeftijd van 86 hebben bereikt. Met hem nemen we afscheid van een historicus die een grootse bijdrage heeft geleverd aan de studie van de Leuvense geschiedenis.

Professor Van Uytven behoorde tot de meest vooraanstaande historici van zijn generatie. Al in 1961 verraste hij de historische wereld met een kloek boekdeel onder de titel: *Stadsfinanciën en stadseconomie te Leuven van de XIIe tot het einde der XVIe eeuw*. Het ging om de markteditie van het proefschrift waarmee hij in februari 1959 was gepromoveerd bij de toenmalige Leuvense coryfee van de economische geschiedenis, professor Jan Arthur Van Houtte. In die monografie waren reeds enkele kenmerken aanwezig die typisch zouden blijven voor Van Uytvens oeuvre: een uitgebreide heuristiek gecombineerd met een scherpe historische kritiek, een verbluffend technisch meesterschap, maar vooral een grote vindingrijkheid bij de bevraging van zijn documentatie. Van Uytven gebruikte als eerste historicus in ons taalgebied de stedelijke financiën als doorkijkvenster om de volledige economie van een stedelijke gemeenschap in kaart te brengen. Met deze meesterlijke prestatie, die werd bekroond met de Prijs van de Koninklijke Vlaamse Academie, leverde hij op nauwelijks 28-jarige leeftijd een groots proefschrift af. Maar hij was daarmee niet aan zijn proefstuk. De jaren daarvoor had hij in de beste tijdschriften van de Benelux al een tiental artikels gepubliceerd over onder andere de cijnsrollen en het onroerend patrimonium van het voormalig augustijnenklooster te Leuven, over de Leuvense legwerkers, over de Leuvense biernijverheid, de demografie van Heverlee en vooral over de sociale crisis in Leuven tijdens de late zestiende eeuw.

Na een intermezzo als archivaris bij het Algemeen Rijksarchief te Brussel werd hij in 1965 docent aan de toen net opgerichte Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius te Antwerpen. Daar werd hij meteen verantwoordelijk voor talrijke vakken in beide kandidaturen. Van Uytven groeide weldra uit tot één van de belangrijkste professoren van het jonge departement geschiedenis. Voor vele generaties studenten was hij de vleesgeworden eruditie die hen vaderlijk streng inwijdde in de vele geheimen en mysteries van het verleden. Dat gebeurde soms mild ironisch of licht provocerend, dan weer scherp sarcastisch, af en toe zelfs bulderend, vaak echter ook fijnzinnig en grappig, steeds op niveau en altijd enthousiast. Van Uytven zou zijn Antwerpse instelling loyaal en royaal dienen, niet enkel via zijn zware leeropdracht, maar ook via publicaties die er kwamen in een verschrompeld tempo. Zijn archiefverleden zette hem vaak op het spoor van onontdekte bronnen, maar hij aarzelde evenmin om bekende documenten aan een nieuwe lectuur te onderwerpen en op een verrassende wijze te interpreteren.

Vele van zijn artikels waren gewijd aan zijn geboortestad, tevens de plek waar hij tot 1996 zou wonen vooraleer met zijn tweede echtgenote de Leuvense banmijl in te ruilen voor de fruitstreek aan de grens van Hageland en Haspengouw. Het beroepsmilieu van de Leuvense protestanten, de opstand onder leiding van Pieter Couthereel, het stedelijk vestgeld, de Leuvense brouwerijen, wijnteeltenfeestcultuur, de Leuvense tapijtwevers en glasschilders, stadsinstellingen, rechtsmacht en openbare diensten, scheepstrafiek en zelfs de Noormannen in de Dijlestad: werkelijk geen enkel onderwerp bleek veilig voor een historicus die een veelzijdige belangstelling aan de dag legde voor de meest uiteenlopende aspecten van het rijke Leuvense verleden. Dat verleden kreeg niet enkel zijn aandacht in diverse vakartikels, maar

ook in de vorm van talrijke bijdragen in tentoonstellingscatalogi over oude kunst in particulier bezit, het Leuvense stadhuis, het dagelijks leven te Leuven in de late middeleeuwen, de Leuvense 'Vlaamse Primitief' Dirk Bouts, enz. Behalve zijn doctoraat zou hij ook nog twee andere boeken wijden aan zijn geliefde Leuven. In 1980 verscheen onder zijn bezielende leiding het nog steeds beste algemene syntheseswerk over Leuven onder de titel *Leuven. "De beste stad van Brabant". De geschiedenis van het stadsgewest Leuven tot omstreeks 1600*. In 1998, bij zijn emeritaat, publiceerde hij *Het dagelijks leven in een middelgrote stad. Leuven anno 1448*. Het leek wel of de emeritus met dit boek over een vertrouwd terrein als het ware de markt verkende voor gelijkaardige experimenten. Weldra verschenen immers met de regelmaat van een klok andere boeken over *De zinnelijke middeleeuwen*, *Mens en dier in de middeleeuwen*, *Geschiedenis van de dorst. Twintig eeuwen drinken in de Lage Landen*, *Tafelen en mode in West-Europa van 500 tot nu*. In al deze publicaties strooide professor Van Uytven kwistig zijn informatie over de Leuvense geschiedenis in het rond. Daarbij putte hij niet zozeer uit moderne, elektronische databanken, maar deed hij liever een beroep op zijn

steekkaarten en vooral op een ijzersterk geheugen.

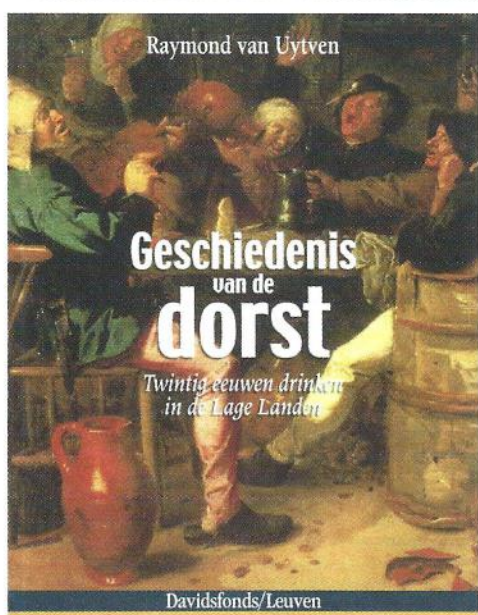
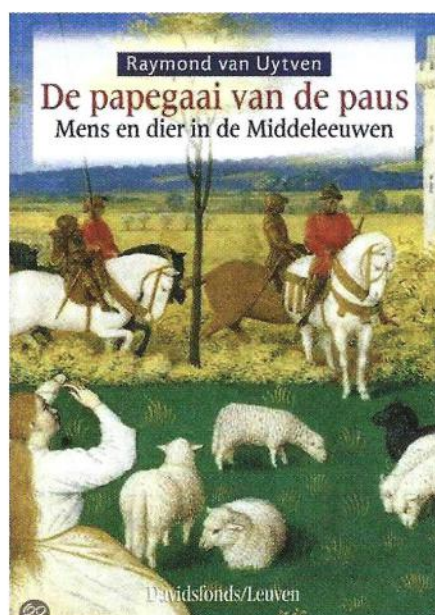
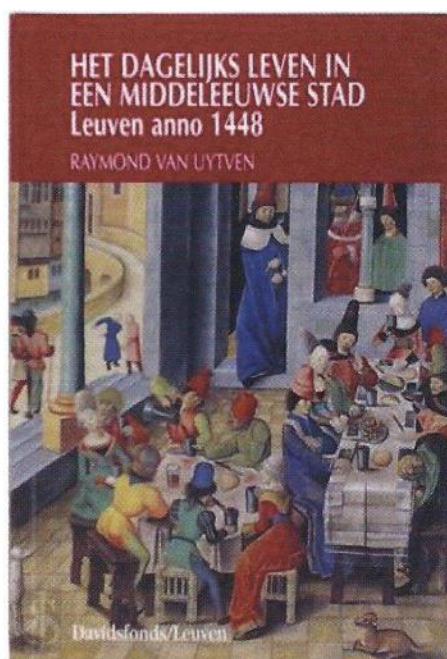
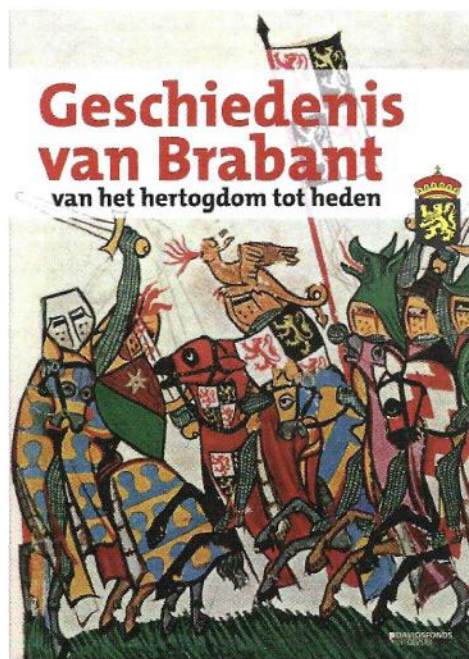
Maar Leuven was natuurlijk ook aanwezig in zijn talrijke publicaties over Brabant en de Nederlanden. Als voorbeeld, toepassing en bewijs doken feiten en situaties uit het Leuvense verleden op in zijn studies over politiek en instellingen, conjunctuur en financiën, wijnteelt en bierbrouwerij, voeding en eetcultuur, edellieden en landbouwers, vorsten en poorters, textiel en transport, kerken en kloosters, mode en literatuur, geuren en kleuren, feesten en beesten, gevoelens en sensaties. Toen hij bijvoorbeeld een krachtig vraagteken plaatste bij de latere rechtsgeldigheid van de Blijde Inkomst, dat pronkstuk uit de Brabantse constitutionele geschiedenis, speelden de cancellering van het Leuvense exemplaar van het landcharter alsook de Leuvense

afspraken met de hertog in oktober 1361 een belangrijke rol. Leuven was een schoolvoorbeeld in zijn belangrijke stelling dat de zon van Antwerpens gouden eeuw het Hageland tijdens de zestiende eeuw in de schaduw liet. De stad was al even prominent aanwezig in zijn vele hoofdstukken van de mee door hem geredigeerde *Geschiedenis van Brabant. Van het hertogdom tot heden uit 2004*.

Al die wetenschappelijke activiteit ging niet onopgemerkt voorbij. Van Uytven werd gevraagd om toe te treden tot redacties van tijdschriften, boekreeksen en grote collectieve publicaties. Geregeld werd hij gelauwerd en viel hij in de prijzen. In 1977 werd hij één van de redacteurs van de prestigieuze 'nieuwe' *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, in 1988 bezette hij de leerstoel over de Bourgondische Neder-

landen aan de Université catholique de Louvain en in 1990 werd hij buitengewoon hoogleraar aan de KU Leuven. Enkele jaren later was hij zes maanden gastprofessor in Philadelphia, in 1993-1994 was hij laureaat van de Francqui-leerstoel aan de Gentse universiteit. Bij onze noorderburen werd hij in 1997 ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. Zijn belangrijkste artikels over productie en consumptie kwamen in 2001 in aanmerking voor een Engelse vertaling in een boek bij de bekende Engelse uitgever Aldershot. Raymonds laatste onderscheiding dateert uit 2008 toen een Brugse vzw voor brouwerijgeschiedenis hem een prijs uitreikte voor zijn boek over de geschiedenis van de dorst.

Achter de ietwat stugge façade van de strenge wetenschapper ging een andere persoon schuil. Vaak ontpopte de door studenten en vooral dan door eerstejaars gevreesde boeman zich tot een geliefde prof en een gul mens. Wie zijn vertrouwen waard was, kreeg dit in grote mate en onvoorwaardelijk. Vrienden weten dat Raymond Van Uytven niet alleen een onvermoeibare werker was, maar ook een levensgenieter, dat hij niet alleen met veel expertise Bourgondische cultuur bestudeerde, maar deze ook in de praktijk bracht onder de vorm van culinaire creativiteit, lekker tafelen en genieten van een glas goede wijn. Veel genoeg beleefde hij tot het einde van zijn leven aan de vele reizen naar Frankrijk en vooral zijn geliefde Provence. Die levensavond was niet altijd leuk. Door zijn hersenbloedingen en de vele ongemakken die ermee gepaard gingen, was Raymond de laatste vijf jaren slechts een schim van de robuuste mens en historicus die hij voordien was. Dat kruis heeft hij met een zekere gelatenheid, maar toch ook met grote moed gedragen. Er bestonden vage plannen om de nu te grote villa in de fruitstreek te verlaten voor een appartement in Oostende. Dat heeft Raymond niet meer mogen beleven. Collega's in binnen- en buitenland bewaren de herinnering aan een gedreven stadshistoricus die van vele markten thuis was. Zijn talrijke oudleerlingen koesteren de herinnering aan een onvergetelijke leermeester.

De Blijde Inkomsten van de Brabantse hertogen

De geschiedenis van Leuven is onlosmakelijk verbonden met de Blijde Inkomsten, de inhuldigingsoorkonden die de Brabantse hertogen vanaf 1356 bezworen bij hun aantreden. Deze plechtig bezegelde oorkonden begrepen de hertogelijke macht en zetten krijtlijnen uit voor het landsbestuur. Ze worden daarom vaak beschouwd als 'grondwetten avant la lettre'.

De eerste Blijde Inkomst zag het levenslicht tijdens de successiecrisis die uitbrak nadat hertog Jan III in december 1355 overleed zonder mannelijke opvolger. Bij gebrek aan een erfenisregeling maakten zijn drie dochters – en vooral hun echtgenoten – aanspraak op een deel van de erfenis. Een deling van het hertogdom dreigde, al dan niet tijdens een vernietigende successieoorlog. Dit scenario botste echter op sterke tegenstand van de machtigste steden en edelen van Brabant. Zij hadden zich al in het voorjaar van 1355, toen de hertog ziek werd, verenigd en elkaar beloofd zich eendrachtig achter de aanspraken van één van Jans dochter te zullen scharen. Na de dood van de hertog beslechtten zij de successiecrisis door resoluut partij te kiezen voor diens oudste dochter Johanna en haar echtgenoot Wenceslas, hertog van Luxemburg. Die politieke steun kwam evenwel met een hoge prijs: in ruil diende het nieuwe hertogelijke paar zware toegevingen te doen aan de steden en edelen in een omvangrijke oorkonde die ze uitvaardigden naar aanleiding van hun inhuldiging en die vanaf de vijftiende eeuw werd aangeduid als 'Blijde Inkomst'.

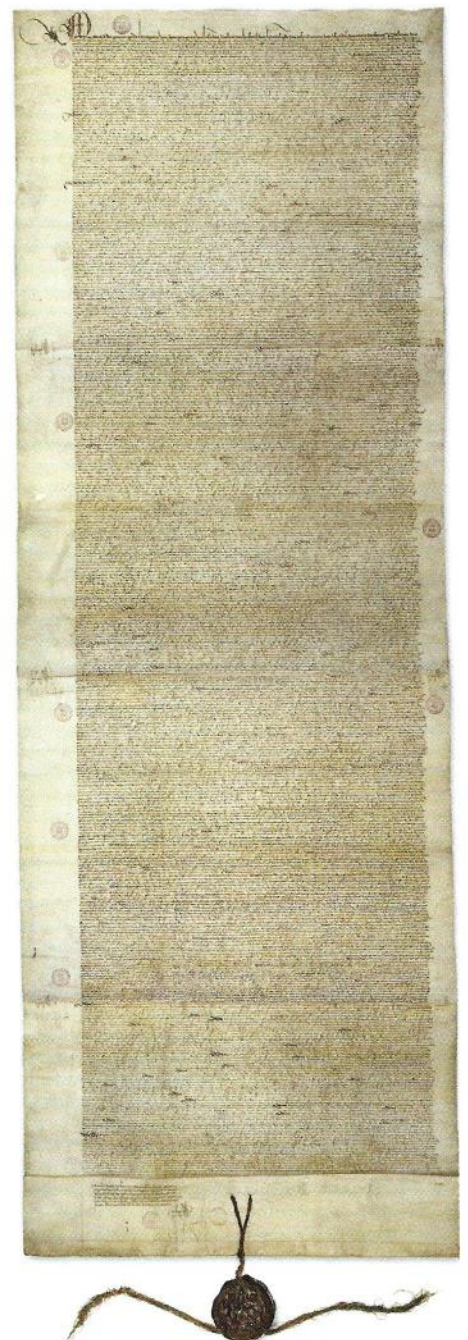
De oorkonde nam de vorm aan van een uitvoerige inhuldigingseed waarin het hertogelijk paar allerlei beloften deed ten aanzien van hun komende regering. Gelijkaardig aan andere inhuldigingsseden in het laat-middeleeuwse Europa, beloofden ze goede vorsten te zullen zijn, voor rechtszekerheid te zullen zorgen en de privileges van hun onderdanen te zullen respecteren. Die karakteristieke

beloften werden aangevuld met concessies aan de Brabantse politieke elites die hun troonsbestijging mogelijk hadden gemaakt: zo stelde de oorkonde het politieke en monetaire beleid van het hertogdom onder het toezicht van steden en edelen, beteugelde ze het vorstelijk genaderecht en stelde ze de ondeelbaarheid van het hertogdom voorop. Daarnaast bevestigde de oorkonde dat Brabantse onderdanen in hun eigen gewoonterecht berecht dienden te worden en werden er maatregelen in getroffen tegen machtsmisbruik van rechters en ter bevordering van vrij verkeer over water- en landwegen. Als eerste vorst met buitenlandse roots, werd vastgelegd dat hertog Wenceslas zich diende te omringen met raadsleden die in Brabant woonden en er bezittingen hadden.

Niet alle 34 concessies waren nieuw: bepaalde beloften hadden vroegere hertogen al gedaan of stemden overeen met bestaande praktijken. De successiecrisis en het aantreden van een buitenlandse vorst stelde de relatie tussen hertog en onderdanen in 1356 evenwel op scherp, waardoor de politieke elites de nood voelden om bepaalde zaken (opnieuw) op schrift te laten vastleggen en ze bovendien ook nog eens aan te vullen met andere krijtlijnen die ze noodzakelijk achtten voor goed bestuur. Om ervoor te zorgen dat het niet bij loze beloften bleef, voegden ze er een clause aan toe die de Brabantse bevolking het recht gaf hun gehoorzaamheid aan het hertogelijk paar op te zeggen indien zij de inhoud van de oorkonde met de voeten zouden treden. Zo groeide de oorkonde uit tot een echt politiek contract tussen vorst en onderdanen.

De gebeurtenissen in 1356 zetten indirect iets veel groters in gang: niet alleen Wenceslas en Johanna, maar ook hun opvolgers werden verplicht een dergelijke Blijde Inkomst-oorkonde uit te vaardigen bij hun troonsbestijging, en dat tot 1792. De inhoud van deze politieke contracten was daarbij lange tijd aan verandering onderhevig: tot

en met het aantreden van Filips II in 1549 lag bij iedere troonswisseling de inhuldigingsoorkonde van de overleden hertog(in) op tafel voor revisie. Naargelang de bezorgdheden en heersende machtsverhoudingen werden artikels uit de basistekst hernomen, ge-

Leuvens origineel van het Blijde Inkomst-charter van hertogin Maria van Bourgondië, uitgevaardigd op 29 mei 1477 (Stadsarchief Leuven, Oud archief, nr. 1378)

schrapt, geherformuleerd of uitgebreid. Geregeld werden er ook nieuwe artikels aan toegevoegd. Dat kon erg ver gaan: toen Maria van Bourgondië in 1477 in moeilijke omstandigheden de troon besteeg, werd ze gedwongen een Blijde Inkomst uit te vaardigen die maar liefst dubbel zoveel artikels besloeg als die van haar vader. Nadat haar zoon Filips de Schone in 1494 in gunstiger omstandigheden aantrad, verklaarde hij in zijn eigen Blijde Inkomst de wijzigingen uit 1477 evenwel als nietig.

De rol van Leuven bij de totstandkoming van de oorkonden was groot: de stadsbesturen deden in de late middeleeuwen verwoede – en veelal succesvolle – pogingen om de voorafgaande onderhandelingen over de Blijde Inkomsten in hun stad te laten doorgaan. In de stadsrekeningen werd minutieus genoteerd hoeveel kaarsen, voedsel en drank er tijdens die besprekingen werd verbruikt. Tijdens de onderhandelingen speelde de Leuvense magistraat haar economische macht en positie als één van de vier hoofdsteden uit om haar economische, politieke en sociale belangen te behartigen. Het is, om maar één voorbeeld te noemen, geen toeval dat alle Blijde Inkomsten expliciet de bevoorrechte positie van de Sint-Pietersmannen bevestigen. Leuven speelde daarnaast ook een sleutelrol in de afkondiging van de Blijde Inkomsten. Traditiegetrouw werd een nieuwe hertog(in) voor het eerst verwelkomd in de Dijlestad tijdens een 'Blijde Intrede'-ceremonie. Dergelijke ceremonies werden ook in de andere grote steden van het hertogdom georganiseerd, maar de primeur was tijdens de late middeleeuwen steeds voor Leuven weggelegd. Tijdens de ceremonie werd de Blijde Inkomst op een podium voor het schepenen- of stadhuis integraal voorgelezen en vervolgens plechtig bezworen door de nieuwe hertog(in), in aanwezigheid van prelaten, edelen, vertegenwoordigers van andere steden en de plaatselijke bevolking. Als hoofdstad ontving Leuven ook steevast een origineel van de inhuldigingsoorkonde. Op een enkele uitzondering na, zijn deze originelen nog allemaal te raadplegen in het stadsarchief.

Het ontstaan van de 'tekst-traditie' van de Blijde Inkomsten was

overigens geen doelbewust proces, maar een product van dynastiek ongeluk en toevalligheden. Dat blijkt onder meer uit het lot dat de eerste Blijde Inkomst beschoren was. Zoals Raymond Van Uytven deskundig aantoonde, verloor die namelijk al na enkele maanden haar rechtsgeldigheid doordat vele steden in de zomer van 1356 tijdelijk waren overgelopen naar Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen en echtgenoot van de tweede dochter van Jan III. Na die episode verdween de eerste Blijde Inkomst voor vijftig jaar van het politieke toneel. Het was pas na het kinderloos overlijden van hertogin Johanna in 1406 dat de oude inhuldigingsoorkonde weer van onder het stof werd gehaald en in een 'geüpdate' versie werd voorgelegd aan haar opvolger Antoon van Brabant. Daarna duurde het nog tot het aantreden van Bourgondisch hertog Filips de Goede in 1430 vooraleer de Blijde Inkomsten uitgroeiden tot een gevestigde politieke traditie.

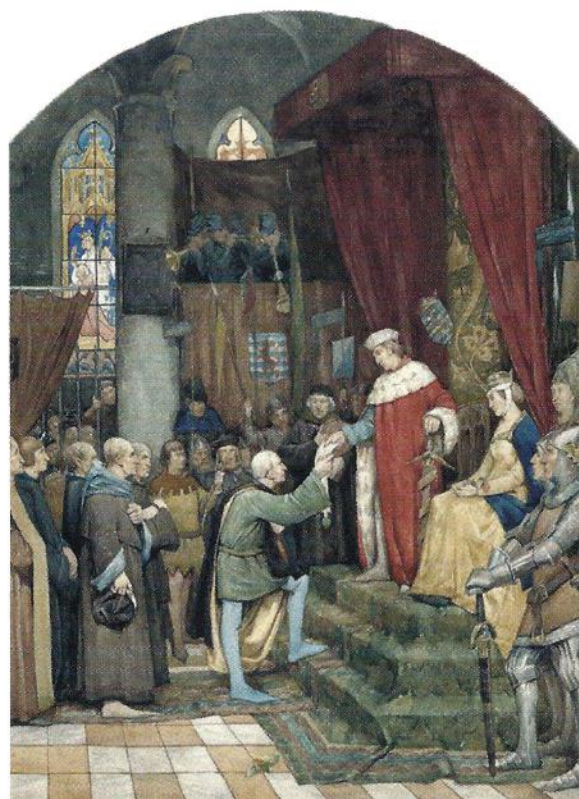
Ondanks de ongehoorzaamheidsclausule bleef de naleving van de Blijde Inkomsten eeuwenlang een heikel punt. Per definitie waren de oorkonden afgedwongen op een moment van hertogelijke zwakte, maar naarmate de hertogen tijdens hun regering aan macht wonnen, kwamen ze vaak straffeloos weg met inbreuken tegen hun Blijde Inkomst. Klachten

vanwege de politieke elites volgden meestal pas wanneer de hertogen zich tot hun onderdanen moesten wenden voor financiële, politieke of militaire steun. Toch werden de oorkonden al vanaf de vijftiende eeuw ingezet als een politiek instrument tijdens conflicten met het hertogelijk gezag. Zo schrokken de machtigste steden en edelen er in 1420 niet voor terug om de ongehoorzaamheidsclausule in te roepen omdat ze hertog Jan IV wanbestuur verweten. Maandenlang lieten ze hem toen vervangen door zijn jongere broer Filips van Sint-Pol. Toen die enkele jaren nadien zelf aantrad als hertog, werd hem de rekening gepresenteerd van het wanbeleid dat de politieke elites zijn broer verweten: in zijn Blijde Inkomst werden tal van nieuwe artikels toegevoegd die de hertogelijke macht verder limiteerden. Het betrof meteen de grootste wijziging van blijvend karakter die de teksttraditie onderging tot 1792.

Meer lezen?

Vrancken, V., *De Blijde Inkomsten van de Brabantse hertogen. Macht, opstand en privileges in de vijftiende eeuw*, Brussel, 2018.

Lousse, E., 'La Joyeuse Entrée brabançonne du 3 janvier 1356', in *Schweizer Beiträge zur Allgemeinen Geschichte*, 10 (1952), p. 139-162.

Negentiende-eeuws schilderij met voorstelling van de uitvaardiging van de eerste Blijde Inkomst door hertogin Johanna en hertog Wenceslas in 1356, door Antoon Derkinderen, 1884 (Noordbrabants Historisch Museum)

Uitgelicht: Foto's in de kijker

Gustaaf Janssens

De rijke iconografische collectie van het stadsarchief bevat talrijke foto's over de wederopbouw van Leuven. In jaargang 2019 belichten we in deze rubriek handels- en horecazaken die kort na de Eerste Wereldoorlog gebouwd of herbouwd werden.

Na de verwoesting van eind augustus 1918 werden de huizen in de Leuvense binnenstad bijna allemaal herbouwd. Zij zijn herkenbaar aan de gedenksteen die in de gevel is ingemetseld. De Bondgenotenlaan werd opnieuw de straat waar de gegoede Leuvense burgerij indrukwekkende woonhuizen betrok. Veel van de na de eerste Wereldoorlog nieuwgebouwde gebouwen staan er nu nog, al is de bestemming van de meeste handelspanden vaak gewijzigd. Werd hun voorgevel bij de verbouwing nog min of meer intact gelaten, van het oorspronkelijke nieuwe interieur van de meeste handels- en horecazaken is niets meer over. Daarom zijn foto's van gebouwen en hun interieur belangrijke getuigen.

Voor deze aflevering viel de keuze op twee foto's. De ene toont de voorgevel van het voormalig *Vlaamsch Huis* aan de Bondgenotenlaan (nu nrs. 69-71). De andere laat het interieur van de gelagzaal op de benedenverdieping zien. Deze twee niet-gedateerde prentbriefkaarten worden in de iconografische verzameling van het Leuvense Stadsarchief bewaard. Zij komen uit de 'Verzameling Rik Uytterhoeven' (doos 4). Beide prentbriefkaarten werden door

uitgeverij "Lovania" – J.A. Hebbelynck (Leuven) uitgegeven.

Het gebouw werd in 1921 ontworpen door architect Victor Creten (1878-1966) en is, in tegenstelling tot de veelal in historiserende neostijl wederopgebouwde panden, in een eerder moderne stijl uitgevoerd. Eerst was er een (sport)kousenfabriek gevestigd, boven waren er studentenkamers. In 1932 werd het pand de zetel van het door flamingant en zakenman Piet Finné, Edouard Amter (secretaris-generaal van het Davidsfonds) en Frans Van Duffel (verantwoordelijke voor de Leuvense afdeling van het Verbond van Vlaamse Oudstrijders) als 'samenwerkende vennootschap' opgerichte *Vlaamsch Huis* (*Huis Coutereel*). Beneden kwam een zakelijk ingerichte gelagzaal. Op de eerste verdieping was er een grote vergaderzaal met een podium. In de 'Vlaamse Club' op de tweede verdieping konden Vlaamsgezinde intellectuelen elkaar treffen.

Zoals vele andere Vlaamse huizen was het Leuvense Vlaamse Huis in het stadscentrum gelegen en straalde het 'degelijkheid' uit. Het was geen partijlokaal, maar een ontmoetingsplaats voor alle Leuvense Vlaamsgezinden. Na de Tweede Wereldoorlog werd het gebouw de zetel van de Vereniging voor Vreemde Studenten in Leuven. In 1954 vestigde de universiteit in het pand het eerste universitair restaurant (Alma I). Nadat 'de Alma' het gebouw in 1996 verliet, kwam er een kledingzaak.

